

Anna Stocka

JAK PRZEDSZKOLE MOŻE POMÓC DZIECKU NADPOBUDLIWEMU PSYCHORUCHOWO ?

NADPOBUDLIWOŚĆ JAKO PROBLEM PEDAGOGICZNY

„To nie jest złe dziecko, tylko takie gwałtowne. Byle co powoduje wybuch złości. Podczas zajęć Kasia bardzo absorbuje moją uwagę, często jest nadmiernie ruchliwa, pobudzona, czasem niespokojna. Rozbija to pracę całej grupy. Dziewczynce trudno jest się skoncentrować w zabawie, często wpada w konflikty z rówieśnikami. Widzę, że ona potem tego żałuje i nawet potrafi przeprosić koleżankę. Ale ile razy można jej tłumaczyć, że nie powinna od razu tak gwałtownie reagować, poza tym nie mogę przecież zajmować się tylko Kasią i robić dla niej jakieś wyjątki”.

Opisane przez nauczyciela typowe zachowanie dziecka nadpobudliwego psychoruchowo stanowi szeroki i złożony problem pedagogiczny.

Instytucje zajmujące się pomaganiem dziecku i jego rodzinie, jak poradnie psychologiczne – pedagogiczne, poradnie zdrowia psychicznego czy ośrodki opiekuńczo – wychowawcze, są często bezradne wobec problemów dzieci nadpobudliwych – z kilku powodów.

Po pierwsze, często nie mają wpływu i możliwości likwidacji lub redukcji obiektywnie istniejących przyczyn stałego pogłębiania się nadpobudliwości dziecka (sytuacje rodzinne, materialne, mieszkaniowe, zdrowotne w najbliższym otoczeniu dziecka).

Po drugie, bardzo słabo działa w naszym kraju system profesjonalnej, terapeutycznej pomocy rodzinom. Brakuje specjalistów oraz działającego celowo systemu motywującego rodziny do udziału w terapiach redukujących napięcia i konflikty w rodzinie. W potocznym rozumieniu wizyta u psychologa oraz korzystanie z terapii budzi u większości ludzi obawy i zastrzeżenia, co wiąże się bez wątpienia z nadal występującym zjawiskiem naznaczania społecznego i przypisywaniem przez otoczenie cech „wariata,, osobom korzystającym z pomocy psychologa. Wreszcie brak jest opracowanych i dostępnych na rynku programów korekcji objawów nadpobudliwości dziecięcej, które można by zastosować jako jeden z elementów profesjonalnego systemu pomocy tym dzieciom .

Największe problemy stwarza właściwa diagnoza, która umożliwia podjęcie działań wspomagających rozwój dziecka. Nauczyciel, który pracuje z dzieckiem na co dzień, może bardzo pomóc we właściwej diagnozie. Wczesna terapia daje lepsze rezultaty. Warunkiem powodzenia w pracy nad korektą zachowań dzieci z problemami emocjonalnymi jest nauczyciel, który akceptuje dzieci, w tym także te kłopotliwe, które trzeba wciąż pilnować, ukierunkowywać, powstrzymywać w ich nadmiernej ekspresji.

Warunkiem powodzenia w pracy z dzieckiem nadpobudliwym psychoruchowo jest zaufanie wobec specjalistów oraz współpraca nauczyciela z rodzicami, psychologiem, terapeutą i neurologiem. Gdy osoby te reprezentują ten sam kierunek pracy z dzieckiem zaburzonym, efekty są prawie zawsze pozytywne. Dlatego nauczyciel zobowiązany jest nakłaniać szczególnie rodziców do podjęcia terapii oraz pokazywać sukcesy po właściwie ukierunkowanej pracy z ich dzieckiem.

Myślę, że największą przeszkodą dla nauczyciela pracującego z dzieckiem nadpobudliwym jest brak zainteresowania ze strony rodziców problemami emocjonalnymi swojego dziecka lub bagatelizowanie widocznych zaburzeń. Niestety, zdarzają się jeszcze sytuacje, gdy rodzice odmawiają kontaktu z psychologiem utrudniając postawienie diagnozy i poznania przyczyn nadpobudliwości dziecka. W takiej sytuacji nauczyciel często pozostaje sam borykając się z problemami jednego, a czasami kilkorga dzieci przebywających w tej samej grupie przedszkolnej.

Zapytałam nauczycieli przedszkoli o ich reakcje i sposoby radzenia sobie z problemami nadpobudliwości małych wychowanków

Reakcje nauczycieli przedszkoli na nadpobudliwość psychoruchową dziecka – badania własne

Nauczycielki z dwóch krakowskich przedszkoli zgodziły się wziąć udział w anonimowej ankiecie. Składała się ona z 12 pytań otwartych pozostawiających osobom badanym całkowitą swobodę odpowiedzi.

Dzieci opisywane przez nauczycieli były w wieku od 3 do 7 lat (dziecko siedmioletnie przebywa w przedszkolu ze względu na odroczenie od obowiązku szkolnego na podstawie badań psychologicznych).

Diagnoza o nadpobudliwości dziecka najczęściej stawiana była na podstawie opinii psychologa i pedagoga przedszkolnego, obserwacji własnej nauczyciela oraz wywiadu z rodzicami dziecka.

Wśród przyczyn nadpobudliwości psychoruchowej dziecka nauczycielki wymieniały: urazy okołoporodowe, choroba przewlekła dziecka, wcześniactwo, alergie, rozpad rodziny, niewyjaśniona sytuacja rodzinna, konflikty w rodzinie, agresywne zachowanie ojca wobec dziecka, niewłaściwe metody wychowawcze rodziców. Sześć nauczycielek nie zna przyczyn nadpobudliwości psychoruchowej dziecka.

Z informacji uzyskanych od nauczycielek wynika, iż dzieci nadpobudliwe szczególnie wykazują trudności z koncentracją uwagi podczas:

- pracy zorganizowanej dla całej grupy np. zajęć rytmicznych, słuchania opowiadań lub bajek, oglądania historyjek obrazkowych;
- dłuższej pracy samodzielnej przy stoliku np. praca w książce, wykonywanie prac plastycznych typu: wyklejanki, rysowanie po śladzie.

Gdy dziecko nadpobudliwe psychoruchowo przerywa rozpoczętą pracę nauczycielki, które wypowiedziały się w ankiecie, najczęściej:

- zachęcają dziecko poprzez chwalenie dotychczasowych efektów pracy;
- proponują coś innego do wykonania lub wybierają pracę łatwiejszą by dziecko nie zniechęcało się trudnościami;
- wzbudzają motywację do kontynuowania rozpoczętej pracy poprzez słowa akceptacji w rodzaju: *Popatrz, potrafisz to zrobić*;
- proponują dokończenie pracy po chwili odpoczynku;
- działają na zasadzie kolejnych przybliżeń np. *Narysowałaś drzewo, spróbuj jeszcze domek*;

Dzieci nadpobudliwe psychoruchowo, nie panujące nad swoją potrzebą wzmożonej aktywności ruchowej, są źródłem zamieszania w grupie rówieśniczej często krzyczą, potracają kolegów, biegają. Ich zaczepne zachowanie staje się powodem wielu konfliktów oraz wyrazem agresywności.

Reakcje nauczycieli, w takich sytuacjach są różne. Reakcje te wskażę w porządku chronologicznym od tych, które podawane były najczęściej

- próbują ukierunkować aktywność dziecka na inne zajęcie np. pomoc innemu dziecku lub nauczycielowi;
- prowadzą, z tym dzieckiem indywidualne zajęcia wyciszające, relaksacyjne lub zajęcia ruchowe ;
- rozmawiają z nim na temat krzywdy wyrządzonej innym dzieciom, tłumaczą skutki agresywnego zachowania ;
- prowadzą gry i zabawy ruchowe na świeżym powietrzu ;
- zachęcają do wykonania czynności lubianych przez dziecko np. rysowanie, lepienie;

- proponują spokojniejszą zabawę .

Dziecko nadruchliwe często nie reaguje na polecenia lub prośby innych osób. Jego uwaga jest labilna, a każdy nowy bodziec nie pozwala mu skoncentrować się na poleceniu nauczyciela. Nieposłuszeństwo dziecka obliguje nauczyciela do podjęcia określonych działań. Osoby wypowiadające się w ankiecie, najczęściej w takiej sytuacji:

- powtarzają spokojnie i konsekwentnie polecenie lub zmieniają na łatwiejsze;
- szukają przyczyny niewykonania polecenia przez dziecko ;
- starają się tak zainteresować dziecko, aby chciało samodzielnie podjąć określone działania ;
- powtarzają polecenie z dodatkowym komentarzem akceptującym dziecko i odwołującym się do więzi jaka łączy nauczyciela i dziecko np. *Tak cię lubię. Tak mi zależy. Tak się cieszę .*
- wskazują na inne dziecko jako przykład właściwego zachowania
Praca z dzieckiem nadpobudliwym wymaga od nauczyciela szczególnie przemyślanych i zaplanowanych działań. Nauczycielki zapytane o formy terapii lub metody pracy z dzieckiem nadaktywnym zwróciły uwagę na potrzebę dostosowania metod pracy do indywidualnych możliwości i zainteresowań dziecka. Ich propozycje to :
- praca indywidualna z dzieckiem przy stoliku np. puzzle, gry, układanki, malowanie, lepienie ;
- zaangażowanie dziecka do różnych czynności na rzecz grupy, innego dziecka np. przynoszenie pomocy, rozdawanie kredek itp. ;
- zabawy ruchowe według metody Weroniki Sherborne ;
- słuchanie bajek lub opowiadań o treści terapeutycznej ;
- terapia przez sztukę(muzykoterapia, ekspresja plastyczna);
- ćwiczenia oddechowe ;
- trening autogenny .

Skuteczność podejmowanych przez nauczyciela działań, nad korektą zaburzeń nadpobudliwości psychoruchowej w dużej mierze zależy od domu rodzinnego dziecka. Nauczyciele mając świadomość ograniczonego wpływu na terapię dziecka zachęcają rodziców do współpracy poprzez:

- rozmowy indywidualne na temat zachowania dziecka, ustalenie wspólnych oddziaływań wychowawczych;
- dostarczenie literatury opisującej problem nadpobudliwości psychoruchowej;
- kontakt z psychologiem i pedagogiem;
- prośbę o wykonanie konkretnych ćwiczeń w domu.

Niestety wielu rodziców nie rozumie w wystarczającym stopniu problemów swojego nadpobudliwego dziecka lub nie przypisuje objawom nadpobudliwości większego znaczenia. Nauczyciele, wypowiadający się w ankiecie zauważyli, iż rodzice często usprawiedliwiają niewłaściwe zachowania dziecka lub określają je jako niegrzeczne, które lubi biegać, krzyczeć.

Poproszono także nauczycielki o wskazanie najistotniejszych trudności, jakie napotykają w pracy z dzieckiem nadpobudliwym. Do najczęściej wymienianych problemów należy zaliczyć:

- częste konflikty spowodowane przez dzieci nadpobudliwe podczas zabaw z rówieśnikami: agresywność, napady złości, kłótność;
- obecność dzieci nadpobudliwych utrudnia prowadzenie zajęć zorganizowanych w całej grupie
- konieczność ciągłego koncentrowania się tylko na zachowaniu jednego dziecka, nadruchliwość stanowi zagrożenie bezpieczeństwa dla innych, ale i dla niego samego np. wspinanie się po meblach, skakanie, strącanie przedmiotów itp. zbyt liczne grupy przedszkolne nasilają zachowania dzieci nadpobudliwych psychoruchowo
- duża ilość dzieci nadpobudliwych w jednej grupie mała ilość materiałów do pracy z dzieckiem nadpobudliwym

Warto zachęcić wszystkie placówki przedszkolne do wypracowania własnych działań wychowawczych, które staną się wsparciem dla nauczycieli, rodziców a przede wszystkim będą odpowiedzią na ciągle wzrastający problem dziecka nadaktywnego. Zamieszczona w tym artykule ankieta może zostać wykorzystana do tego celu.

BIBLIOGRAFIA

1. Konopnicki J. Niedostosowanie społeczne, Warszawa 1971, PWN
2. Kozłowska A., Zaburzenia emocjonalne u dzieci w wieku przedszkolnym, Warszawa 1984, WsiP
3. Kozłowska A. Jak pomagać dziecku z zaburzeniami życia uczuciowego, Warszawa 1996, Wydawnictwo Żak
4. Nartowska H. Dzieci nadpobudliwe psychoruchowo, Warszawa 1972, PZWS
5. Nartowska H. Wychowanie dziecka nadpobudliwego, Warszawa 1982, Nasza Księgarnia
6. Opolska T. ,Potempska E. Dziecko nadpobudliwe. Program korelacji zachowań, Warszawa 1999, CMPPP
7. Prekop J. Mały tyran, Warszawa 1993, Jacek Santorski & co Agencja Wydawnicza